

LST-STRATEGIER – KORT OG GODT

Af Ivan Hørby, Mikkel Søltøft, Rasmus Jensen og Mikael Stensgaard Nielsen

Undervisning i læse- og skriveteknologi (herefter LST) sker ofte i en tilgang, hvor programmernes funktionalitet er i centrum. Det kan dog aldrig være nok at lære eleverne, hvordan teknologien fungerer, uden at forholde sig til, hvornår, hvordan og ikke mindst hvorfor de skal anvende LST. Kompetencecenter for Læsning i Aarhus har udviklet 22 LST-strategikort, som understøtter denne tilgang. 22 strategikort, som er visuelle, genkendelige, men som samtidig har flere anvendelsesmuligheder i alle fag. Gennem praksisbeskrivelser, lærercases og didaktiske pointer har vi forsøgt at udfolde, hvorfor inddragelsen af LST-strategikort kan give mening for både eleven, underviseren og læringsmiljøet. Strategikortene ligger frit tilgængelige på nettet.

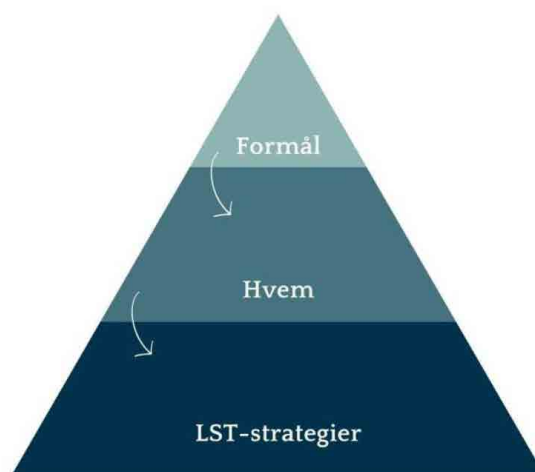
LST er midlet til at nå målet

En målrettet undervisning i LST-strategier øger elevernes bevidsthed om deres brug af LST i forhold til deres individuelle behov, teksttyper og læseformål. Vi ved, at det kræver tid at implementere strategierne, før eleverne kan mestre dem. Vores tanke er, at elever i skriftsprogsvanskeligheder, der modtager systematisk og eksplicit undervisning i LST-strategier, vil arbejde med opgaver og tekster mere strategisk og derved opnå »at være på lige fod« med resten af klassen (Elmstrøm, 2019). Hermed øges elevernes forventninger om mestring og motivation på tværs af fag og undervisningssituationer.

Tidligere var der kun få og begrænsede LST-værktøjer og -strategier, hvilket betød, at man måtte basere sig på den LST, der var tilgængelig. I dag kommer der hele tiden nye læse- og skriveteknologier, og teknologierne er blevet så tilgængelige, at det er altafgørende at have fokus på, hvilke LST-strategier der skal i spil, og ikke mindst hvilke der ikke skal. Derfor skal formålet være styrende for valg af LST-strategi, som illustreret i fig. 1.

I bunden af trekanten finder vi »LST-strategier«. Tilføjjelsen af ordet *strategier* fremhæver, at fokus ikke

LST-trekanten

©Kompetencecenter for Læsning

Figur 1. LST-trekanten.

kun er på den tekniske side, men også på at vælge og anvende LST strategisk, så det passer til vores formål. Vi skal have en klar forståelse af, hvordan teknologien kan støtte vores mål, og hvordan vi bedst kan udnytte

IVAN HØRBY

Læsekonsulent, Kompetencecenter for Læsning i Aarhus. Uddannet folkeskolelærer og læsevejleder. Ansat ved KCL siden 2010.

Tlf.: 2328 7010.
E-mail: ivanh@aarhus.dk

den. Derfor skal vi tænke strategisk i udvælgelsen af teknologierne.

Kompetencecenter for Læsning i Aarhus har gennem flere år arbejdet med såkaldte LST-lærings-spind. Gennem vores løbende arbejde med spindet opstod ideen til disse strategikort (Stokholm & Stensgaard Nielsen, 2021).

Alle har adgang til strategikort på KCL's hjemmeside: <https://kcl.aarhus.dk/videns-univers/lst-spind-og-strategikort>

Fra LST-spind til strategikort

Overgangen fra LST-spind til strategikort er en central del af arbejdet med at styrke ordblinde elevers motivation og ejerskab over deres læring. LST-spindet fungerer som et evalueringsværktøj, der hjælper eleverne med at blive bevidste om deres egne læringsstrategier og udvikling. Det giver dem et overblik over, hvordan de kan anvende LST til at imødegå deres skriftsprogsvanskeligheder. Men for at denne bevidsthed skal føre til handling, er det nødvendigt at oversætte den til konkrete, håndgribelige strategier, som eleverne kan anvende i deres daglige skolearbejde. Det er her, strategikortene kommer ind i billedet.

En vigtig del af overgangen er også at styrke elevernes metakognitive evner. Strategikortene fremmer refleksion over egen læring, da eleverne bliver nødt til at overveje, hvilke strategier der fungerer bedst for dem i forskellige situationer. Dette skaber en dynamisk tilgang til læring, hvor eleverne konstant udvikler og forbedrer deres metoder. Ved at overvåge og justere deres brug af strategier bliver eleverne mere selvstændige og kompetente i deres læringsarbejde.

Fra selvbestemmelse, kompetence og motivation til strategikort

De 22 strategikort i fig. 2 repræsenterer hver en specifik strategi, der kan støtte elever i skriftsprogsvanske-

ligheder i det faglige arbejde. Strategierne er organiseret i fire kategorier (læse-, skrive-, korrektur- og stavestrategier samt stilladserende strategier), hver med sin egen baggrundsfarve, hvilket gør det lettere at navigere mellem dem. Nogle strategier handler om teknisk kunnen med LST som »Anvend tabel til noter« eller »Anvend delt skærm«. De er enkle at lære og bruge, mens andre er mere almene læseforståelsesstrategier som fx »Læs – stop – tænk« eller »Tale til tekst – Dansk«, der kræver mere øvelse og gentagen brug for at blive effektive.

Strategien »Læs – stop – tænk« er central i arbejdet med fagtekster. Det er også en svær strategi at udføre, da den kræver både tålmodighed og vedholdenhed.

At lære at mestre strategierne kan være en stor opgave, især når det kombineres med de faglige krav, alle elever møder. Det kræver både motivation, øvelse og overskud at lære at vurdere, hvilke strategier der er mest passende til specifikke opgaver eller fag. Her spiller motivation en afgørende rolle (Olesen & Bonderup, 2023).

For at gøre strategierne overskuelige kan det være nyttigt at fokusere på et begrænset antal kort ad gangen. Dette giver eleverne mulighed for at udvikle rutiner og erfaringer med de valgte strategier, inden de bevæger sig videre til nye. Når eleverne selv kan tage ansvar for at vælge og anvende strategikortene, skaber det en følelse af kontrol og kompetence, hvilket kan øge motivationen og gøre opgaveløsningen mere overskuelig.

Erfaringer med brugen af strategikortene viser, at de ikke kun er praktiske værktøjer, men også kan styrke elevernes selvstændighed og læringsprocesser. Ved at lade eleverne engagere sig i valg og anvendelse af strategier skabes der en større forståelse for, hvor-

MIKKEL SØLTØFT

Læsekonsulent, Kompetencecenter for Læsning i Aarhus. Uddannet folkeskolelærer og læsevejleder. Tidligere co-teacher i klasser med ordblinde elever, Horsens Kommune.

Tlf.: 4188 8713.
E-mail: mifls@aarhus.dk

Figur 2. Oversigt over de 22 strategikort, som er inddelt i fire strategigrupper (læse-, skrive-, korrektur- og stilladseringsstrategier) med hver sin baggrundsfarve.

dan de bedst lærer og arbejder. Dermed bliver strategikortene ikke kun en støtte i øjeblikket, men også en investering i elevernes fremtidige evne til at tackle udfordringer på egen hånd.

Selvbestemmelse

Selvbestemmelse er central, når man som elev skal tage ansvar for sin læring og de strategier, der skal hjælpe den enkelte dertil. En del af strategikortene

RASMUS JENSEN

Læsekonsulent, Kompetencecenter for Læsning i Aarhus. Uddannet folkeskolelærer og læsevejleder. Ansat ved KCL siden 2009.

Tlf.: 2496 0980.
E-mail: rajen@aarhus.dk

Strategikortene fremmer refleksion over egen læring, da eleverne bliver nødt til at overveje, hvilke strategier der fungerer bedst for dem i forskellige situationer.

peger direkte ind i en forståelse af eleven som beslutningstager. Udtryk som »Vurder« og »Overvej« går igen på flere strategikort og peger på eleven som den, der træffer kvalificerede valg. Graden af selvbestemmelse over strategivalg afhænger selvfølgelig af den enkelte elev, og mange ordblinde elever har brug for støtte i disse valg. Men muligheden for at vælge en-

kelte strategikort ud kan øge elevens motivation. I fig. 3 ses et eksempel på dette.

Kompetence

Alle elever har behov for at kunne føle sig kompetente i mødet med fag og viden. Dette gælder også eleverne i skriftsprogsvanskeligheder, som ofte har brug for stilladser og strategier, hvis de skal føle sig fagligt kompetente i mødet med fagligt indhold. At føle sig fagligt kompetent drejer sig i høj grad om evnen til at tilegne sig viden og bruge den relevant i fagenes discipliner. Hvis de rigtige teknologier eller strategier mangler – enten fordi de ikke er tilgængelige, eller fordi de er svære at huske – kan eleverne hurtigt føle sig mindre kompetente.

Når eleven arbejder med en faglig opgave, kommer der let flere strategier i spil. Her kan rækkefølgen af strategier og individuelle tilpasninger hjælpe eleven. Hvis eleven fx kan have tre selvvalgte strategikort klar, i det øjeblik de er relevante, kunne det give følelsen af kompetence og dermed øge motivationen.

Strategierne er ikke nye, men muligheden for selv at vælge ud og kunne bruge strategierne aktivt i læringsmiljøet kan måske gøre flere elever i skriftsprogsvanskeligheder kompetente.

Adgang til strategier og motivation

Bestemte fag eller discipliner indenfor fagene kan kalde på forskellige strategier, der skal i brug i en bestemt rækkefølge. Hvis eleverne her selv kan tage ansvar og styring på udvælgelse af strategikort, kan det give en kompetent opgaveløsning, der giver eleverne overskud og motivation til mere. Der er også mulighed for en større grad af ydre motivation, hvor den fagprofessionelle guider ind i opmærksomhed på de strategier, den enkelte elev skal have fokus på.

Anvendelse af LST-strategikortene i praksis

Som nævnt er tanken med de 22 strategikort, at de skal udbredes og anvendes på alle alderstrin og i alle

Planlæg tidsforbrug

Overvej
Find læseformål, teksttype og omfang af opgaven

Planlæg
Planlæg tid til de enkelte dele i opgaven

Arbejd
Vurder undervejs i forhold til tidsplanen

@Kompetencecenter for Læsning

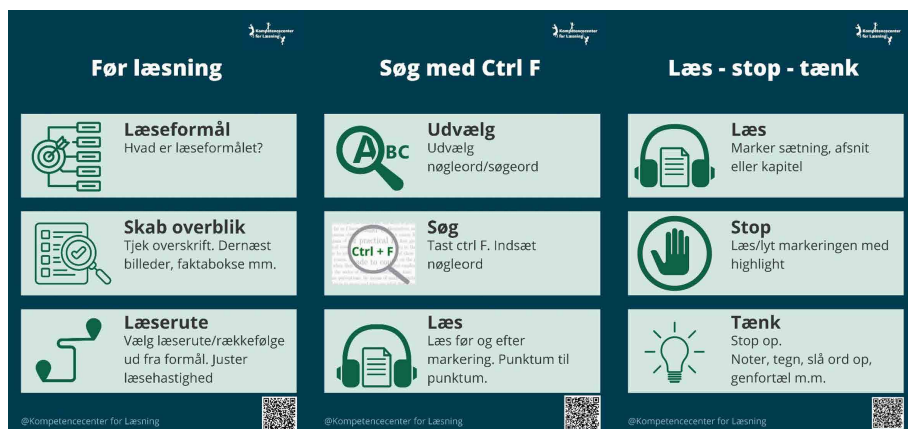
Figur 3. Stilladsering. Strategien »Planlæg tidsforbrug« giver eleven selvbestemmelse over egen opgaveløsning.

MIKAEL STENSGAARD NIELSEN

Læse- og skriveteknologikonsulent, Kompetencecenter for Læsning i Aarhus. PD i læse- og skriveteknologi for unge ordblinde, tidligere efterskolelærer på ordblindeefterskole og gæsteunderviser på VIA, Aarhus og UCL, Odense.

Tlf.: 2992 8447.
E-mail: misn@aarhus.dk

Figur 4. Geografi i en 8.-klasse, hvor der arbejdes med læsestrategier, der kan øge forståelsen af fagtekster.

fag. Ligeledes tænker vi ikke kun i den supplerende undervisning, men i høj grad også i den almene undervisning, hvor kortene forhåbentlig kan bane en vej for LST-strategier som en naturlig del af den daglige undervisning.

For at illustrere og tydeliggøre dette er nedenstående 3 cases hentet direkte fra praksis, hvor LST-strategikortene kommer i spil med forskelligt formål og forskellige anvendelsesformer.

Case 1: Geografi i 8. klasse

Vi er i en 8.-klasse på en almindelig folkeskole, som blandt andet bruger en portal til arbejdet med fagtekster i faget. Der er i klassen flere elever i skriftsprogsvanskeligheder, som ofte har svært ved at forstå tekster og indhold i faget. Faglæreren har i samarbejde med læsevejlederen sat et arbejde i gang i et forsøg på at skabe større faglig progression for denne gruppe elever. Der skal skabes både overblik, rækkefølge og gode læsestrategier for at få gruppen af elever i skriftsprogsvanskeligheder med, så de indgår på samme vilkår som resten af klassen. Her bliver udvalgte strategikort centrale.

Før læsning

At læse fagtekster med forståelse og indsigt kræver et godt forarbejde. Ofte kan det være en god investering at bruge mest energi før læsningen og dermed sætte retningen for resten af processen.

Der arbejdes med et emne om tektoniske plader i geografi, og eleverne i 8. klasse har adgang til en fagportal, hvor fagteksterne kan læses. Eleverne læser og gennemgår læseformålet som det pejlemærke, der styrer læsningen af fagteksten. Der bliver skabt overblik over teksten ved at tjekke overskrift, billeder osv. Læseruten i teksten kan afgøres efter læseformålet. Peger læseformålet på et bestemt sted i teksten?

Under læsning

Læseformålet dikterer læsestrategien og dermed, hvordan eleven i skriftsprogsvanskeligheder skal ar-

bejde med teksten. Det er en mulighed at arbejde med tre forskellige læsestrategier i forbindelse med de faglige tekster: *orienteringslæsning* til før læsningen, *søgelæsning* og *nærlæsning* til under læsningen.

Strategikortet »Søg med Ctrl F« guider eleverne igennem strategien – fra udvælgelse af nøgleord til læsning af specifik sætning. Opgaven her bliver at udvælge de rette nøgleord/søgeord, så man finder det rette sted i teksten. Man kan evt. finde nøgleord, der kunne indgå i svaret. I arbejdet med at bruge strategikort i geografi er både faglærer og læsevejleder opmærksomme på, om eleverne får alle tre trin med, når de arbejder med strategierne. Undlader eleverne at læse det afsnit/den sætning, de har søgt frem, opstår fejl og misforståelser. Samme opmærksomhed gør sig gældende ved den næste strategi, som faglærer og læsevejleder ønsker at inddrage.

Strategien »Læs – stop – tænk« er central i arbejdet med fagtekster. Det er også en svær strategi at udføre, da den kræver både tålmodighed og vedholdenhed.

Faglærer og læsevejleder beslutter, at dette strategikort skal være i fokus for hele klassen i en periode. I geografiemnet om de tektoniske plader modellerer faglæreren brugen af strategien, når han arbejder med teksten sammen med eleverne. Hermed er ideen, at både strategikortet og selve strategien bliver en fast del af arbejdet med fagtekster i 8. klasse. Nogle elever får teksten læst op, mens andre læser med øjnene. I efterarbejdet til emnet om tektoniske plader kunne andre strategikort inddrages og bruges i notearbejdet eller den opsamling, eleverne laver på emnet. At inddrage strategikortene aktivt i almenundervisningen kan give elever i skriftsprogsvanskeligheder mulighed for deltagelse på lige fod og mulighed for at vise deres faglighed.

Case 2: LST-strategikort i ordblindenetværket

Minna er læsevejleder på en århusiansk folkeskole. I hendes virke som læsevejleder er hun ofte tovholder i arbejdet med skolens elever i skriftsprogsvanskelighe-

der. Skolen har et ordblindenetværk, som jævnligt mødes, og hvor LST ofte fylder meget, da Minna er meget opmærksom på elevernes deltagelsesmuligheder.

På et møde bliver Minna præsenteret for LST-strategikortene, og hun kan se flere anvendelsesmuligheder i sit virke som læsevejleder. Minna vælger derfor at inddrage strategikortene på flere forskellige måder, som er beskrevet i de følgende afsnit.

EksPLICIT undervisning i en strategi i form af plakat

Gennem en længere periode samler Minna de ordblinde elever i 9. klasse og forbereder dem til afgangsprøverne på særlige vilkår. I denne lektion har hun særligt fokus på den skriftlige fremstilling, og hvordan eleverne kan anvende LST-strategier i den svære rettefase. Minna tager udgangspunkt i 3 strategikort (se fig. 5).

Minna har printet strategikortene i A4 og hængt dem op. Gennem hele introduktionen henvises til »strategiplakaterne«, og eleverne prøver dem af.

Fastholdelse af elevfokus på bestemte strategier

Efter den fælles gennemgang arbejder eleverne selvstændigt med den skriftlige fremstilling. Minna har printet strategikortene i A6 og tildelt de enkelte elever strategikort, som understøtter deres behov. Hun har sammen med eleverne udvalgt, hvilke strategikort den enkelte elev skal have fokus på. Derfor er det også forskelligt, hvilke og hvor mange kort den enkelte elev har på sit bord. Dermed overføres Minnas gennemgang direkte til elevens selvstændige arbejde.

Overlevering til kollegaer og den almene undervisning

Minna oplever, at eleverne efterhånden har fint styr på de enkelte strategier, og de ved, hvornår og hvordan de skal anvende disse. Så meget, at hun ønsker, at

de skal kunne anvendes andre steder end i ordblindenetværket. Der tages derfor initiativ til, at alle 9.-klasser introduceres for TxtAnalyser.

Dansklæreren inviteres med, så hun/han kan understøtte klassen og den enkelte elev i den daglige undervisning, hvor Minna ikke er til stede. For at fastholde fokus overføres den videre inddragelse af LST-strategikortene til lærerne, og de ordblinde elever fra ordblindenetværket fortsætter fokus på deres personlige kort.

Case 3: Sproglærer i en 5.-klasse – engelsk

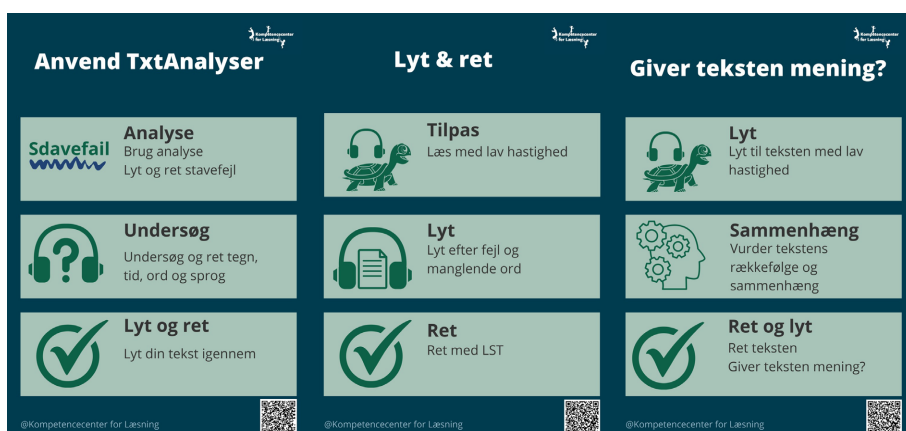
Henrik er engelsklærer i en 5.-klasse, hvor der blandt de 24 elever er to ordblinde elever. Henrik kender ikke meget til arbejdet med ordblinde elever og er i tvivl om, hvordan han hjælper dem med at bruge LST i engelskfaget, og hvordan han ellers støtter dem i deres faglige udfordringer.

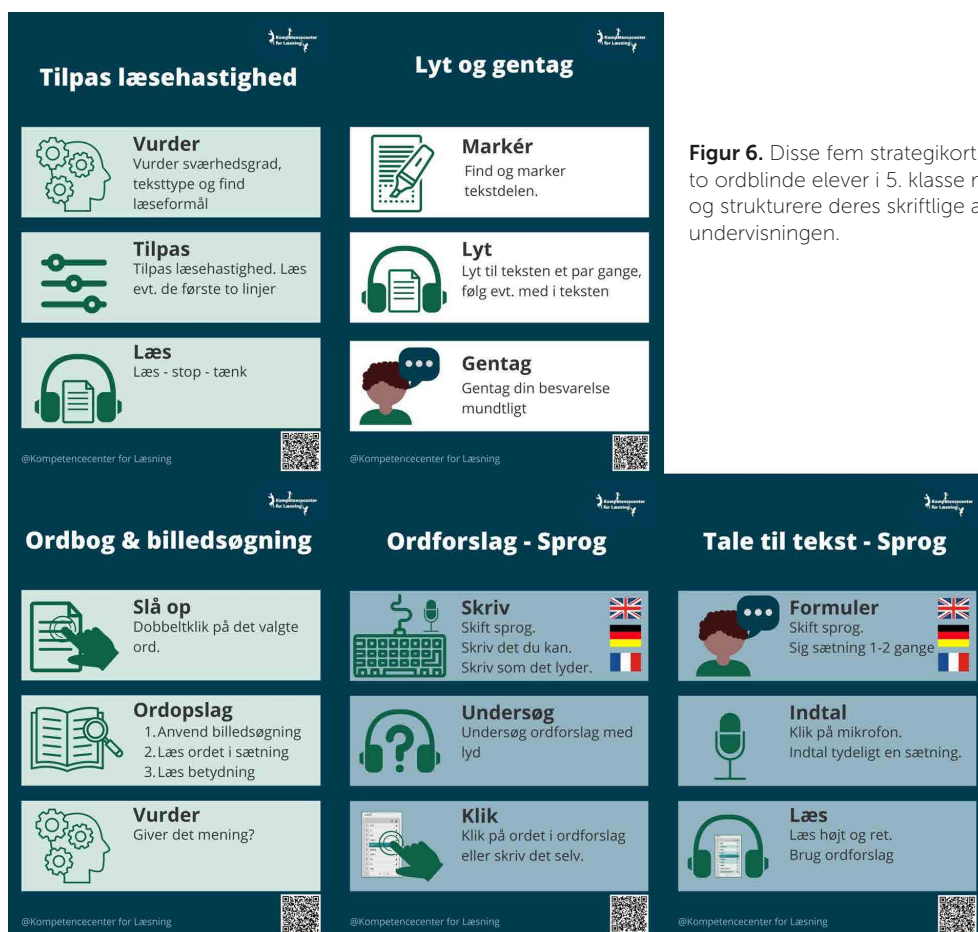
Han har lavet en aftale med skolens læsevejleder om at bruge LST-strategikort i forbindelse med stilladseringen af de to elever. Han er blevet instrueret af læsevejlederen i, i hvilke læringssituationer de forskellige strategikort kan være en hjælp for eleverne.

De to ordblinde elever har modtaget undervisning i brugen af LST-værktøjer hos læsevejlederen. Læsevejlederen er opmærksom på, at de to elever er særligt udfordrede i engelsktimerne. De har fx vanskeligt ved at huske og udtale de engelske ord korrekt. De arbejder derfor med strategierne »Tilpas læsehastighed« og »Lyt og gentag«. De øver sig i at få ord og sætninger læst op med den rette hastighed, så de selv kan gentage det aflyttede. Når eleverne har hurtig adgang til den rigtige udtale af et ord eller en sætning, får de muligheden for at anvende sproget aktivt, hvilket giver en følelse af at være deltagende og mestre.

Det er også en stor udfordring for eleverne at skrive længere sætninger på engelsk. Det er især det med at stave ordene og finde den korrekte bøjning, der volder problemer. Her har eleverne arbejdet en del med strategien »Ordbog & billedsøgning« for at få en rutine i at slå engelske glosser op og finde den rigtige

Figur 5. Tre centrale strategikort til den skriftlige rettefase.

Figur 6. Disse fem strategikort skal hjælpe de to ordblinde elever i 5. klasse med at stilladsere og strukturere deres skriftlige arbejde i engelsk-undervisningen.

form. Der er også arbejdet med strategien »Tale til tekst« på engelsk. Dette hjælper eleverne med at finde den korrekte bøjning af ordene, da funktionen danner ordene i sætningen ud fra konteksten.

De LST-strategier, eleverne har lært hos læsevejlederen, er med til at styrke deres deltagelse i engelsk-undervisningen (se fig. 6).

Disse strategikort skal hjælpe de to elever med at huske de strategier, som de har arbejdet med hos læsevejlederen, i forhold til det skriftlige arbejde i engelsktimerne.

Nu har Henrik og de to elever fået et fælles værktøj, de kan lave aftaler ud fra. Henrik kan give eleverne konkrete forslag til strategier, der kan bruges i forskellige læringsituationer. Strategikortene kan også bruges som »huskemarkører«, når eleverne glemmer at bruge deres LST-værktøjer.

Sammenfatning

Denne artikel har fremhævet nogle vigtige LST-strategier og didaktiske opmærksomhedspunkter, som forhåbentligt kan være inspirerende i undervisningen og vejledningen af elever i skriftsprogsvanskeligheder på tværs af alle fag.

Det er essentielt at understrege, at LST-strategikortene skal modelleres, styrkes og implementeres gradvist, så elever i skriftsprogsvanskeligheder får

mulighed for »at være på lige fod« med deres klassekammerater. Ved at integrere LST-strategikortene som en naturlig del af undervisningen støttes elever i skriftsprogsvanskeligheder i at anvende og udvikle de mest effektive LST-strategier. Samtidig vil elevernes indre motivation for at træne strategierne sandsynligvis øges, da de ikke kun arbejder med LST-strategier for strategiernes skyld, men fordi de kan se en klar fordel og et formål med at bruge dem.

REFERENCER

- Bremholm, Jeppe (2015).** *Læseguide – hvad, hvorfor og hvordan?* Nationalt Videncenter for Læsning. <https://videnomlaesning.dk/media/3087/laeseguide-hvad-hvorfor-og-hvordan-jesper-bremholm.pdf>
- Elmstrøm, Signe (2019).** Otte teknologibaserede læsestrategier for ordblinde. *Viden om Literacy* 26, 58-64. https://videnomlaesning.dk/media/2951/26_signe-elmstrom-1.pdf
- Kompetencecenter for Læsning.** Strategikort. <https://kcl.aarhus.dk/vidensunivers/lst-spind-og-strategikort>
- Olesen, Monica Irene Krarup & Bonderup, Helle (2023).** Modstand mod læse- og skriveteknologi fra et elevperspektiv. *Viden om Literacy* 33, 54-62. https://videnomlaesning.dk/media/5432/33_monica-irene-krarup-olesen_helle-bonderup.pdf
- Stokholm, Kristine & Stensgaard Nielsen, Mikael (2021).** Når det ubevidste bliver bevidst – læringsspind som omdrejningspunkt for ordblinde elevers mestring. *Læsepædagogen* 69(5), 10-14.

Redaktion: Dorte Klint Petersen